

“La digitalització és imparable”

Joan-Elies Adell (Vinaròs, 1968), que actualment dirigeix l'Espai Llull a l'Alguer, és poeta i professor de teoria de la literatura. Forma part del grup de recerca sobre estudis literaris i tecnologies digitals Hermeneia (Universitat de Barcelona) i ens parla precisament d'aquest àmbit creatiu, la literatura digital.

Què fa que puguem definir un text com a literatura digital?

—Fàcil: seria un text literari que ha estat creat en un ordinador i que només pot ser llegit en un ordinador.

—Llegit, també?

—Sí. Si tu el pots imprimir i no té cap canvi en la lectura, ja no és literatura digital. Per posar-te'n un exemple: un poema visual que té per objecte la pluja, i hi plou físicament; si ho imprimeixes i en fas una imatge estàtica, perds el dinamisme. Literatura digital és tota aquella que només pot ser llegida en un dispositiu digital.

—No s'hi inclou, per tant, la literatura que es pugui crear per a un espai digital com ara els blogs...

—Els blogs no són literatura digital. Si de cas, i posats en el context d'un blog literari, una altra cosa és determinar com el fet que siga pensat per ser escrit en un espai determinat fa que l'escriptor canvie la seua tècnica d'escriptura. Però això també li pot passar a un periodista, no? L'estructura del seu text canvia, evidentment, si ha de fer un reportatge de deu pàgines o una columna de tan sols mil caràcters. En tot cas, els textos d'un blog podrien ser publicats i llegits en paper: no és literatura digital.

—S'hi fan enllaços, als blogs...

—Però allò essencial de l'escrit hi seria igualment present, si ho imprimeixes. Es perdrien els enllaços a unes altres pàgines, a notícies o blogs o allò que siga, i prou. En aquell exemple de la pluja, però, si no veus el moviment a la pantalla sí que perds la part essencial de l'obra.

—Així doncs, es tracta de combinar les lletres amb imatges o sons o...

—No necessàriament. També hi hauria casos on tot podria ser lingüístic però tenir un comportament digital. Sí

PRATS I CAMPS

“Si pots imprimir un text i no té cap canvi en la lectura, ja no és literatura digital”

que és veritat que el moviment és molt important dintre de la literatura digital. Sol ser poc estàtica.

—Per què en diem literatura? No té més connexions amb el cinema animat, per exemple?

—Té moltes connexions amb el cinema. Moltes. En alguns casos. Com qualsevol novetat en l'àmbit de l'art, eixamplarà els territoris. La pregunta és si serà una part més de la literatura o serà un camp que tindrà un nom diferent. Quan va aparèixer el cinema, de fet, també es deia que era teatre enregistrat i ara ja té categoria pròpia, és el famós setè art. I sí que és veritat que la literatura digital travessa moltes fronteres (la poesia visual mateix ja ho va fer, en el seu moment). En tot cas, transita i furga en aquelles distincions que hem fet entre les arts, que ens les hem cregudes, però que ja han estat travessades al llarg del segle XX. Ara la tecnologia, com que ofereix un mateix espai, que és la pantalla, fa que tot torne a conviure i es

mescla amb més facilitat. Digital què vol dir, al capdavant? Zeros i uns. Les lletres i les imatges i els sons, tot són zeros i uns, i això permet que siga més fàcil de fer aquest *mix*.

—Per ser un escriptor digital cal saber programar?

—No, però sí que has de comptar amb algú que en sàpiga. Pots fer una literatura més col·laborativa.

—Què en penseu d'un cert arrufar el nas, quan se sent parlar de literatura digital?

—Que, malauradament, en l'àmbit de les humanitats i de les lletres hi ha una actitud molt displicent davant qualsevol novetat. Hi ha qui troba millor ignorar allò que succeeix perquè això permet d'estar en un terreny confortable i inqüestionat. I ja hem vist moltes vegades gent que diu: “No, no, això de la tecnologia no ho vull.” I aleshores li preguntes: “Tu amb què escrius? A mà? Amb ploma?” “No —respon—, amb l'ordinador.” “Doncs ets més digital que no et penses!” Quan escriuen, segurament el seu manuscrit no ho és, sinó que és un arxiu digital que envien a l'editor, i l'editor ho imprimeix digitalment, i quan els envia les galerades també són en un PDF... És a dir, que la reticència és, sovint, una posa. Pensar que la tecnologia embruta és, per a mi, una posició molt conservadora i molt rànica.

—Però no sembla, de vegades, que hi hagi més embolcall que no literatura, que parlem més de programació, de pirotecnia, que no pas d'allò que hi ha escrit?

—Però la mateixa literatura sempre es planteja i es discuteix la dicotomia entre forma i contingut, no? I és una dicotomia no resolta. Potser ara en l'àmbit digital ens hi fixem més perquè és la novetat, però en qualsevol

“Una obra digital demana una altra actitud de lectura. Som davant un nou mitjà i hem d’aprendre a fer-lo servir”

manifestació literària cal fixar-se en els continguts. I que determinat contingut no siga dins d’un llibre no vol dir que siga necessàriament banal: hi ha molts llibres banals que es publiquen i ningú no en fa cas... perquè són llibres. Vivim una època en què sembla que un llibre per ell mateix ja és una cosa positiva, però en realitat ho hauria de ser si aportara alguna cosa. De literatura digital, per tant,

n’hi ha de bona i n’hi ha de dolenta, com en l’altra. Nosaltres tampoc no diem que aquesta siga millor, que siga la literatura del futur i que l’altra se n’anirà a la brossa: simplement diem: “Ep!, que això existeix.” I, en el meu cas, com a teòric de la literatura, crec que hi hem de donar una resposta crítica. De tota manera, de banalitat, en són plens els aparadors de les llibreries... de paper.

—No hi ha confrontació, però l’e-reader sí que es presenta, en certa manera, com una amenaça per a l’objecte de paper...

—A mi m’interessa la literatura, no els llibres. I l’e-reader és una altra forma de llegir llibres de paper, però sense paper. Oi que no tindria sentit dir que l’iPod va contra la música? Doncs això és igual. Si els reproductors de llibres són còmodes i barats... Jo sempre vaig dir que si hi haguera un iPod de llibres, la gent l’utilitzaria. La literatura digital, però, és una altra cosa, és més experimental, si vols, més posar-se a jugar amb les potencialitats que ofereix la informàtica també per a fer creacions literàries.

—Una creació que cal llegir enfocant-la a una càmera web, és literatura o escultura?

—Segurament serà totes dues coses [somriu]. Però passa que necessitem noms, etiquetes. Diem que parlem de literatura per entendre’ns, però sí que és veritat que quan veus l’objecte dius: és moltes coses a la vegada. Però, al capdavant, no és això la literatura, moltes coses alhora? És igual un sonet que la *Il·líada*? O el teatre? O l’assaig? Ho hem posat tot en la mateixa categoria per delimitar els espais de coneixement, però ja està. I quan ens preguntem si realment el nom que hem posat a la cosa és el que funciona, hi ha primer una reacció conservadora que diu: és millor que ho deixem com està, que encara hi prendrem mal, no siga cas que al final ens quedem sense res.

—Per què la literatura ha trigat més a entrar en aquest camp?

—Ha trigat més? No, no... Fins i tot abans de l’existència dels ordinadors personals ja hi havia creadors que treballaven en la literatura digital! Brossa té un sonet cibernètic que va portar als Jocs Florals de Barcelona, per exemple. Amb l’arribada de l’ordinador personal i d’internet, tot això és més fàcil, però els anys 50 ja hi havia gent fent coses. És veritat, però, que en l’arquitectura, l’escultura, etc., els efectes han estat més evidents, mentre que en l’àmbit literari ha quedat, si ho vols, més minoritari.

—I des de la perspectiva del lector, com s’ha de llegir o de mirar una obra digital?

—Amb els ulls oberts i les orelles destapades. I amb la mà, també. És una

altra actitud de lectura. Som davant un nou mitjà i hem d'aprendre a fer-lo servir. Com aprens a conduir? Fent pràctiques.

—**I per què un lector hauria de fer aquest esforç?**

—Perquè s'ho passaria bé i aprendria coses. I perquè això també pot ajudar a entendre millor l'altra literatura. Deixa'm que tire per dalt: per què hem de llegir l'*Ulisses* de James Joyce? Doncs perquè, tot i la seua dificultat, sabem que és important. No compare l'una cosa amb l'altra, però depèn també de la nostra ambició intel·lectual, d'on vulguem arribar.

—**Sigui com sigui, aquí no hi ha lector passiu que hi valgui...**

—Es reclama una actitud més activa. De fet, hi ha algunes obres que et necessiten físicament: si tu no cliques no poden començar, no poden existir.

—**Dieu que, la literatura digital, ja és, d'entrada, global.**

—Sí, perquè s'ha difós majoritàriament en un context de globalització. Per bé que una literatura sempre ha dialogat amb les altres, en aquest cas és que naixen alhora, i les influències són internacionals. El context de les noves tecnologies permet que els autors es coneguen, es parlen i hi haja una fluïdesa de contactes impen-sable en uns altres temps. Això fa que siga una literatura, si vols dir-ho així, anacional, per bé que cada una siga feta en una llengua i que sempre hi haja unes llengües més poderoses que unes altres. Encara que es mantinga aquesta asimetria, també és la primera vegada que hi ha una forma de fer literatura que naix d'una manera global.

—**I en català ja hi som?**

—Oh, i tant. L'Isaías Herrero o l'Anton Ferrer, per exemple, ja tenen obres que pots portar perfectament a Nova York, posem per cas.

—**Hi ha, val a dir-ho, una qüestió de formats que poden convertir obres digitals en il·legibles, d'aquí a uns anys, com ho poguéu ser, avui, un escrit enregistrat en un d'aquells disquets flexibles...**

“Malauradament, en l'àmbit de les lletres hi ha una actitud molt displicent davant qualsevol novetat”

—**EL TEMPS**
Dues captures de literatura digital: a la dreta, una imatge de *La casa sota el temps*, d'Isaías Herrero; i a l'esquerra, una d'*I made this. You play this. We are enemies*, de Jason Nelson.

—Potser no som conscients que la digitalitat és obsolescència. Pensem que pel fet de digitalitzar-ho tot durarà per sempre, i és a l'inrevés. I no és només en l'àmbit literari, això: pensa en aquell CD on tenim les fotografies... Si guardes dades en un format que té propietari, i un dia diu que desmunta la paradeta... se'n va tot en orris. La digitalització de la cultura és un terreny d'exploració i de debat molt interessant. I, en el cas de la literatura digital, és la gran paradoxa que té: la seua modernitat fa, precisament, que tinga un temps de caducitat molt curt, segons el programari.

—**Adéu a la posteritat?**

—És un exemple més de la liquidesa en la qual som instal·lats. La crítica filològica, per exemple, s'ha encarregat de revisar les diverses proves d'un escriptor, les cartes, etc. Ara... què fem? Hi ha el correu electrònic, i llegir segons quins intercanvis de segur que seria molt interessant... si és que no els han eliminats. Som en un terreny en el qual l'excés d'informació és aparent: en realitat en tindrem molt poca. Vivim en una societat en què ja tenim prou feina a pensar en el present per a haver de pensar en la posteritat.

—**Fa la sensació que si és una societat líquida, té els peus de fang.**

—És que els hi té. Vivim un moment amb molta capacitat d'emmagatzematge, però que també és molt fràgil. I hem de saber conviure amb això.

—**La digitalització, com passa amb**

la manera d'escoltar música via MP3, ens pot acabar convertint en tastalletes literaris?

—Ja veurem cap on anem. Crec que som en una època amb moltes contradiccions. Tots voldríem temps per a llegir grans llibres i ser molt profunds, però potser ens dediquem a fer unes altres coses. Potser hauríem d'aprendre a tenir tots dos nivells. Pensa que els joves de quinze anys ja no volen tenir la música ni al seu ordinador, l'escolten en línia. No tenen la necessitat de la possessió de l'objecte perquè saben que hi tenen accés il·limitat: això és l'amor líquid de [Zygmunt] Bauma, penses que tot és possible: no és l'ideal de Borges en la seua biblioteca de Babel, l'accés a tot en el moment que vulgues? Potser pensar que tens accés a tot fa que no llegendes perquè saps que quan ho necessites ho podràs fer. Potser sí que es produeix aquesta superficialitat, però també és un problema personal: la mandra intel·lectual és responsabilitat nostra: és responsabilitat de cadascú veure com enfrontar-se als reptes que ens dona l'accés a tantes coses.

—**Ens dibuixeu una perspectiva d'aquí a quinze anys?**

—Ni idea. Les prediccions de futur són molt complicades. La tecnologia va molt de pressa, i la gent, sobretot la més jove, s'hi adapta també molt ràpidament. Jo crec que la digitalització és imparabile. Però no voldria que algú pensara que la literatura digital va contra unes altres formes d'expressió literària; tot al contrari: les amplia, les enriqueix, igual com el cinema va enriquir la literatura, per exemple. Per tant, veig un futur més complex però més ric.

Núria Cadenes